

investigator's tactical errors that were made at the pre-trial investigation stage. The article suggests two classifications of judicial errors. It also describes the notion of the judge's «inner conviction» and determines its role in the emergence of the transformation of errors. The article specifies that the formation of inner convictions is influenced by subjective and objective factors. Subjective factors include: the subject's mental state; character and temperament; aptitude of solving intellectual tasks; life and professional experience; conformity level; emotional state. Objective factors include: the influence of the environment; the severity and danger of the committed crime; the criminal's identity. The article is the first to describe the notion of the judge's «gender» and its influence on making court decisions.

Keywords: transformation of errors, judicial error, judge's inner conviction.

УДК 343.98

В. В. Білоус, доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто стан і окреслено перспективні напрями впровадження інформаційних технологій у діяльність із запобігання та протидії злочинам у сфері господарської діяльності. Обґрунтовано необхідність створення для цих цілей єдиного інформаційного простору контролюючих, правоохоронних і судових органів.

Ключові слова: злочини у сфері господарської діяльності, фіктивні суб'єкти господарювання, інформаційні технології, єдиний інформаційний простір.

Бурхливе реформування суспільно-економічних відносин, яким супроводжувалося здобуття Україною державного суверенітету наприкінці ХХ ст., крім значних позитивних перетворень призвело до істотної тінізації економіки та зростання обсягів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Легальні інструменти ринкової економіки (юридичні особи, правочини, цінні папери тощо) почали широко використовуватися з метою злочинного збагачення окремих («обраних») верств населення. Особливе місце в цьому процесі посіли фіктивні суб'єкти підприємницької діяльності, створення й функціонування постійно відновлюваної розгалуженої мережі яких в Україні та за її межами почало завдавати збитків громадянам, юридичним особам, державі. Розмір цих збитків, непропорційно великий порівняно з відносно незначною питомою вагою фіктивного підприємництва в загальній структурі злочинності, зумовлює актуальність постійного вдосконалення форм і методів боротьби з цим видом злочинів. Фіктивне під-

приємство постає традиційним знаряддям учинення й приховування цілої низки злочинів у сфері господарської діяльності (ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайства з фінансовими ресурсами тощо), проведення «на папері» операцій з яким для імітації здійснення реальної господарської діяльності створює можливості для ухилення окремими суб'єктами від сплати податків на сотні мільйонів гривень чи легалізації «брудних» коштів в особливо великих розмірах. Фіктивні підприємці гнучко пристосовуються до різкої зміни політичних і соціально-економічних умов, у тому числі й до функціонування на тимчасово окупованих територіях, постаючи одним із інструментів фінансування тероризму та сепаратизму¹ й уникнення міжнародних санкцій за пов'язані з цим діяння. Від імені фіктивних засновників створюються фіктивні підприємства, які під номінальним керівництвом фіктивних керівників у межах фіктивно здійснюваної господарської діяльності укладають фіктивні правочини та здійснюють на їх виконання фіктивні фінансово-господарські операції, що в підсумку призводить до фіктивізації значної частки вітчизняної економіки. Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності постають невід'ємною складовою конвертаційних центрів, обсяг операцій яких лише з незаконного переведення грошових коштів у готівку часом сягав в Україні 400–600 млрд грн на рік, що становило майже половину офіційного ВВП нашої держави².

Однак системний аналіз результатів діяльності контролюючих, правоохоронних і судових органів за останні два десятиліття засвідчує наявність у багатьох випадках очевидних ознак імітації бурхливої діяльності щодо боротьби з фіктивним підприємництвом, дозволяючи зробити висновок і про фіктивність останньої. Так, згідно з даними про злочини економічної спрямованості Департаменту інформаційних технологій МВС із 1994 по 2012 р. органами внутрішніх справ України зареєстровано близько п'яти тисяч випадків фіктивного підприємництва: у 1996 р. – 80, 1997 – 147, 1998 – 168, 1999 – 227, 2000 – 240, 2001 – 186, 2002 – 182, 2003 – 245, 2005 – 233, 2006 – 255, 2007 – 376, 2008 – 453, 2009 – 460, 2010 – 521, 2011 – 565, 2012 (станом на 20.11.2012) – 323³. За повідомленням Генеральної прокуратури України, з 20 листопада по 31 грудня 2012 р. до суду за ст. 205 КК України було скеровано 3 кримінальні провадження, упродовж 2013 р. – 162, 2014 – 858, I півріччя 2015 – 598. А кількість осіб, засуджених за вчинення фіктивного підприємництва за шість років дії ст. 148-4 КК України 1960 р. (1994–1999 рр.), не перевищила 17 осіб⁴. За 14,5 років (з 2001 р. по I півріччя 2015 р.

¹ Див.: Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму: типологічне дослідження від 29.12.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>.

² Див.: Обнальний зуд // Бизнес. — 2011. — № 16(951). — С. 20.

³ Див.: Стан та структура злочинності в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>.

⁴ Див.: Дудоров О. О. Злочини у сфері підприємництва : навч. посібник / О. О. Дудоров, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк ; за ред. М. І. Хавронюка. — К. : Атіка, 2001. — С. 11.

включно) за вчинення фіктивного підприємництва за ст. 148-4 КК України та ст. 205 КК України 2001 р. загалом було засуджено лише 1001 особу: у 2001 р. – 35, 2002 – 9, 2003 – 41, 2004 – 46, 2005 – 48, 2006 – 54, 2007 – 87, 2008 – 86, 2009 – 79, 2010 – 91, 2011 – 99, 2012 – 109, 2013 – 83, 2014 – 91, I півріччі 2015 – 43. Це в декілька разів менше кількості зареєстрованих випадків фіктивного підприємництва та, подекуди, як у 2003 р., у сто разів менше оприлюдненої фіскальними органами кількості виявлених фіктивних підприємств, яка за їх інформацією склала: у 1997 р. – 1650, 1998 – 2680, 1999 – 4169, 2000 – 3600, 2001 – 4500, 2002 – 5000, 2003 – 4169, 2004 – 3600, 2005 – 4500, 2006 – 5028, 2007 – 5900, 2008 – 6010, 2009 – 6100, 2010 – 462; 2011 – 445, 2012 – 546, 2013 – 482 (у тому числі 367 транзитно-конвертаційних підприємств, що входили до складу конвертаційних центрів, і 115 підприємств, стосовно яких є доказова база про фіктивність), 2014 – 1470 (647 і 823 відповідно), за січень–липень 2015 – 2132 (974 й 1158 відповідно). Як повідомив Голова ДФС України Р. Насіров, тільки за травень–червень 2015 р. ліквідовано 401 «податкову яму» та припинено діяльність майже 414 транзитно-конвертаційних підприємств¹. Щоденне викриття користувачів їх злочинних послуг (вигодонабувачів) стало буденною справою. Тож результативність боротьби зі злочинністю у сфері господарювання безпосередньо залежить від ефективності діяльності із запобігання й протидії фіктивному підприємництву.

Проблема визначення ефективних засобів запобігання та протидії фіктивному підприємництву на інноваційних засадах у новітній історії України набула актуальності практично відразу ж після криміналізації цього діяння. Наприкінці 90-х рр. XX ст. Кабінету Міністрів України доручалося вжити таких заходів, спрямованих на протидію фіктивному підприємництву, як: унесення до нормативно-правових актів змін, спрямованих на запровадження під час державної реєстрації обов'язкової перевірки місцезнаходження суб'єкта підприємницької діяльності й достовірності паспортних даних його засновників; забезпечення створення єдиного автоматизованого банку даних утрачених, викрадених паспортів, паспортів померлих громадян і розроблення механізму надання інформації щодо таких паспортів органам державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності й органам державної податкової служби. На Кабінет Міністрів України й Національний банк України покладалася обов'язок підготувати та внести проекти нормативно-правових актів щодо: уточнення порядку надання на вимогу органів державної податкової служби установами банків інформації про наявність і рух коштів на рахунках клієнтів; спрощення порядку стягнення коштів до державного бюджету з рахунків виявлених фіктивних підприємств, за якими органами державної податкової служби припинено операції². Разом із Мінекономіки

¹ Див.: Ліквідовано 401 «податкову яму» [Електронний ресурс]. — 2015, 19 червня. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

² Див.: Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами : Указ Президента України від 4 берез. 1998 р. № 167/98 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

та Мінфіном МВС, СБУ було доручено розробити програму заходів із протидії створенню фіктивних підприємств¹. На ДФС, МВС, Держфінмоніторинг і, за згодою, СБУ, Генеральну прокуратуру України, НКЦПФР і Нацкомфін-послуг уже за усталеною традицією покладено здійснення заходів щодо виявлення та припинення протиправної діяльності конвертаційних центрів і підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму, а також заходів із припинення їх діяльності у 2015 р.²

Фіктивним підприємствам притаманна прихована діяльність, виявлення якої традиційними методами пов'язано з істотними труднощами процесуального та організаційного характеру. Так, протягом тривалого часу досудове розслідування фіктивного підприємництва згідно з визначеною ч. 1 ст. 216 КПК України підслідністю з урахуванням окремих виключень із загального правила були зобов'язані здійснювати слідчі органів внутрішніх справ. Однак з 26 листопада 2015 р. здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 205 і 205-1 КК України, абсолютно виправданно віднесено до підслідності слідчих органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства (абз. 1 ч. 3 ст. 216 КПК України із змінами, внесеними відповідно до Закону України від 10.11.2015 № 771-VIII). Адже саме органи ДФС України, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, мають сьогодні у своєму розпорядженні відповідне інформаційно-аналітичне забезпечення та набули вагомого досвіду в царині розкриття й розслідування фіктивного підприємництва. У їх системі створені окремі спеціальні підрозділи податкової міліції з боротьби з фіктивними підприємствами, якими для виявлення ознак фіктивної підприємницької діяльності широко застосовується метод всебічного економічного аналізу господарської діяльності суб'єктів підприємництва³.

Розгорнутий економіко-правовий аналіз лежить в основі криміналістичної діагностики при виявленні й розслідуванні широкого переліку злочинів у сфері економіки. Створення ефективних засобів боротьби з криміналізацією економічної діяльності потребує приділення значної уваги дослідженню механізмів підготовки та вчинення нових типових злочинів у цій царині. Як відзначають з цього приводу О. Ф. Волинський і В. А. Прорвич, одним

¹ Див.: Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2001 року «Про заходи щодо детінізації економіки»: Указ Президента України від 20 берез. 2001 р. № 183/2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

² Див.: Про затвердження Плану заходів на 2015 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: постанова КМУ й НБУ від 11 берез. 2015 р. № 99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

³ Див.: Дудник Л. М. Інформаційні технології і фіктивне підприємництво / Л. М. Дудник // Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці: тези допов. IV Міжнар. наук.-практ. конф., Ірпінь, 15–17 трав. 2003 р. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. — С. 157–159.

із найбільш актуальних напрямів таких досліджень є виявлення нових можливостей криміналістичної діагностики та створення сучасного інструментарію для розслідування економічних злочинів і одержання необхідних доказів щодо відповідних кримінальних проваджень. Йдеться, передусім, про ситуаційний аналіз усієї події злочину як системи умислів і дій, зумовлених цільовою установкою його суб'єкта, об'єктом та іншими зовнішніми і внутрішніми чинниками, що характеризують процес підготування, учинення й приховання такого роду злочинів, виявлення властивостей і стану окремих об'єктів та явищ, що характеризують найважливіші особливості конкретного злочину у сфері економіки¹. Досягненню цілей криміналістичної діагностики може слугувати горизонтальний моніторинг – процедура відстеження й аналізування фіскальним органом податкових ризиків, проведених і запланованих платником податків фінансово-господарських операцій². За аналогією з економічним аналізом, горизонтальний моніторинг полягає в спостереженні за абсолютними й відносними змінами розмірів показників обліку й звітності, виявленні та запобіганні операцій, що несуть ризики несплати податків. Вагому роль у здійсненні горизонтального моніторингу має відігравати моніторинг і контроль поточних операцій, основним інформаційним джерелом його наповнення мають стати дані облікових систем платників податків³.

Отже, правильним є віднесення до числа основних напрямів роботи зі звітністю платників податків:

— установлення контролю за фінансовим станом підприємств, запровадження практики відслідковування руху коштів за їх банківськими рахунками, насамперед тих, які протягом трьох останніх років мали фінансові відносини з фіктивними підприємствами або визнані такими, що мають ознаки фіктивності;

— установлення наявності зв'язку пов'язаних осіб таких підприємств і пов'язаних осіб фіктивних підприємств або тих, що мають ознаки фіктивності;

— установлення контролю за повнотою визначення податкових зобов'язань, правомірністю формування податкового кредиту⁴;

¹ Див.: *Вольнський А. Ф.* Роль криміналістической диагностики в расследовании экономических преступлений / А. Ф. Вольнский, В. А. Прорвич // *Криміналість первопечатный*. — 2013. — № 6. — С. 67–68.

² Див.: *Економічний аналіз: базовий курс для податкового аналітика* : навч. посібник / упоряд. І. С. Санжаревська, С. М. Шаповал. — К. : ДП «СВЦ Міндоходів України», 2013. — С. 494.

³ Див.: *Брехов С. С.* Концепція горизонтального моніторингу великих платників податків [Електронний ресурс] / С. С. Брехов // 36. наук. праць Нац. ун-ту держ. подат. служби України. — 2014. — № 1. — С. 33–41. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/zpnudps_2014_1_6.pdf.

⁴ Див.: *Щодо оподаткування доходів фізичних осіб* : лист ДПА України від 03.07.2004 № 12302/7/15–2117 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

— установа й фіксування основних товарних і грошових потоків, контрагентів, здійснення аналізу експортно-імпорتنих операцій, цінової політики на товари та послуги з метою встановлення транзитних підприємств і підприємств з ознаками фіктивності, за допомогою яких виводяться грошові кошти з легального обігу, а також виявлення інших схем мінімізації й ухилення від оподаткування в ході перевірки підприємств, що входять до складу фінансово-промислових груп¹;

— виявлення суб'єктів господарювання, задіяних у схемах мінімізації податкових зобов'язань і ухилення від оподаткування й незаконного формування податкового кредиту, фіктивного та віртуального ПДВ; підприємств-комісіонерів, які проводять псевдоекспортні операції, експорт нетипової продукції (шкіра ВРХ, насіння, полімерні матеріали, каучук, ягоди, горіхи, олія тощо), підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічні операції з давальницькою сировиною або експортно-імпорتنі операції з нерезидентами офшорних зон і мають нульову або від'ємну суму сплати податків²;

— проведення роботи із бюджетоформуєчими платниками податків щодо сплати поточних зобов'язань до бюджету, забезпечення контролю за діяльністю платників – «мінімізаторів» і «транзитерів», які створені для мінімізації податкових зобов'язань третіх осіб – підприємств реального сектору економіки;

— відпрацювання схем фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, ланцюгів постачання для виявлення контрагентів з ознаками фіктивності, схем мінімізації податкових зобов'язань та ухилення від оподаткування, у тому числі з використанням «транзитних» підприємств, приділивши увагу забезпеченню трудовими ресурсами, виробничими потужностями, складськими приміщеннями, легітимності нерезидентів і правомірності проведення експортно-імпорتنих операцій, рівню сплати податків, його відповідності показникам даної галузі та результатам фінансово-господарської діяльності підприємства³.

Необхідність виявлення й припинення незаконних дій фіктивних підприємств, відпрацювання факторів ризику та упередження виникнення різноманітних схем ухилення від оподаткування, своєчасного реагування на можливі випадки порушення податкового законодавства зумовила використання широкого переліку інформаційних технологій, зокрема, автоматизованого робочого місця «Фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності»

¹ Див.: Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації проведення перевірок підприємств, які входять до складу фінансово-промислових груп, інших об'єднань та великих платників податків : наказ ДПА України від 16.07.2007 № 432 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

² Див.: Щодо контролю за використанням доходної частини бюджету : наказ ДПА від 04.06.2008 № 373 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

³ Див.: Щодо забезпечення бюджетних призначень липня 2008 р. : наказ ДПА від 04.07.2008 № 444 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

(АРМ «ФСПД»), підсистеми автоматизованої системи адміністрування ПДВ «Підприємства з ознаками фіктивності», бази даних «Фіктивні суб'єкти господарювання»¹ та реєстру «Суб'єкти фіктивного підприємництва».

Це дозволило ще у 2013 р. тогочасному керівникові відомства відзначити, що «в розпорядженні Міндоходів уже сьогодні є потужні інструменти аналізу та прогнозу, надсучасний Моніторинговий центр, готовий надати будь-яку аналітичну допомогу в подоланні ризиків несплати платежів. Завдяки об'єднанню податкового й митного аудитів існує унікальна можливість контролювати фактичний рух товарів від кордону до покупця. Ефективний контроль – це не демонстрація сили, а перемога в інтелектуальному двобої. Сучасні ІТ-технології повинні стати повсякденною практикою не тільки для аудиторів, а й для слідчих і оперативних підрозділів. Свого часу зі створенням Міндоходів відбулася не просто зміна назви податкової міліції. Відповідно до викликів часу, роботи в умовах нового КПК, появи нових схем ухилення від оподаткування, була проведена якісна реформа цього структурного підрозділу. Головною зброєю Управління фінансових розслідувань у боротьбі із податковими злочинами стали не силові, а інтелектуальні методи, сучасні ІТ-технології та аналіз»². Завдяки використанню автоматизованої системи раннього виявлення ризиків мінімізації податкових платежів і сучасних ІТ-розробок в адмініструванні податків чітко контролюється, зокрема, сплата ПДВ на кожному етапі руху сировини від виробника до споживача³. За направленими до суду провадженнями про ухилення від сплати податків у 2013 р. добровільне відшкодування збитків було збільшено в 1,5 рази. Загалом за провадженнями, що розслідувалися слідчими Міндоходів у той час, до бюджету надійшло 1,8 млрд грн. Таких результатів удалося досягти за рахунок зосередження працівників слідчо-оперативних підрозділів на діяльності з базами даних і аналітично-інформаційними системами. Для впровадження норм нового КПК було розроблено програмні продукти, які дозволили за заданими параметрами виявляти підприємства, що підпадають під певні ризики, які свідчать про несумлінних суб'єктів господарювання⁴.

Однак позитивний потенціал цих інновацій не був розкритий належним чином, а їх упровадження не забезпечило викорінення фіктивного підпри-

¹ Згідно з листом ДФС України від 31.08.2015 № 8273/6/99-99-07-08-14 станом на 31.08.2015 АРМ «ФСПД», підсистема автоматизованої системи адміністрування ПДВ «Підприємства з ознаками фіктивності» та база даних «Фіктивні суб'єкти господарювання» органами ДФС України не використовуються.

² Див.: Тези виступу Міністра доходів і зборів України Олександра Клименка на Всеукраїнському форумі працівників Міністерства доходів і зборів України [Електронний ресурс]. — 8 липня 2013 р. — Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.

³ Див.: *Табаченко О.* Підприємців перевіряють рідше, але ретельніше [Електронний ресурс] / О. Табаченко // Уряд. кур'єр. — 26 лют. 2013 р. — Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua>.

⁴ Див.: Міндоходів: Слідчо-оперативні підрозділи спрямували до бюджету майже 2 млрд гривень [Електронний ресурс]. — 13 груд. 2013 р. — Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.

ємництва через те, що на початку розрізнені й малокеровані «метелики-одноденки» через «податкові ями», укрупнення та монополізацію злочинного бізнесу трансформувалися в таке ганебне вітчизняне ноу-хау, як «сертифіковані майданчики» або «програмні підприємства», які з 2010 р. до початку 2014 р. досягли піку своєї потужності завдяки тому, що створювалися та функціонували під прикриттям так званої «державної програми», упроваджені для збагачення очільників панівного режиму. Злочинну діяльність більшості фіктивних суб'єктів господарювання корумпованими високопосадовцями було консолідовано у вертикально-інтегровану систему підконтрольних їм «програмних» конвертаційних центрів («майданчиків»), а всі зусилля державних контролюючих, правоохоронних і судових органів були спрямовані на приборкання виключно невідконтрольних «партизанів» та їх клієнтів із метою взяття під контроль перших і нав'язування «сертифікованих» або «програмних» послуг останнім¹.

На новому історичному етапі розвитку України за умови реального втілення в життя задекларованої на найвищому рівні докорінної зміни не лише структури та особового складу, а й базових принципів діяльності органів державної влади, підвищення на інноваційних засадах ефективності діяльності із запобігання та протидії злочинам у сфері господарської діяльності взагалі та фіктивному підприємництву зокрема, потребує наступного.

1. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів за рахунок модернізації існуючих і створення нових інформаційних технологій, спрямованих на досягнення суспільно корисних цілей. Стратегічним планом розвитку ДФС України на 2013–2018 рр. визначено, що основою вдосконалення діяльності мають слугувати інновації та інформаційні технології². Позитивним прикладом цьому може слугувати впровадження нової системи аналізу ризиків «Сумлінний платник», завдяки роботі якої лише за 4 місяці 2015 р. органами ДФС України було виявлено та зупинено на стадії реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних сумнівних податкових накладних на суму 92,4 млрд грн³.

¹ Нині ГСУ ГПУ розслідуються кримінальні провадження за фактами діяльності створеної колишнім Президентом України В. Януковичем злочинної організації («Сім'я»), до складу якої входили найвищі посадові особи держави, котрі, перебуваючи впродовж 2010–2014 рр. на керівних посадах у парламенті, центральних і місцевих органах виконавчої влади, судах, силових відомствах, системно вчиняли тяжкі та особливо тяжкі злочини (див: Генеральний прокурор виступив перед Верховною Радою України [Електронний ресурс]. — 6 лют. 2015 р. — Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.)

² Див.: Про затвердження Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки : розпорядження КМУ від 23 жовтня 2013 р. № 869-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

³ Див.: Сергій Білан: економічний ефект від діяльності податкової міліції за 4 місяці склав майже 1,2 млрд грн [Електронний ресурс]. — 4 верес. 2015 р. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

2. Інтеграція системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів до єдиного інформаційного простору вітчизняних правоохоронних, судових та інших органів і посадових осіб (нотаріусів, державних реєстраторів, працівників банківських установ, державних виконавців, арбітражних керуючих, суддів та ін.), інституційно пов'язаних з суб'єктами господарювання в різних ситуаціях і на різних етапах існування останніх від початку процедури їх створення до завершення процесу припинення. Як слушно зауважує В. В. Бірюков, основною метою створення та функціонування будь-яких інформаційних систем у тій чи іншій галузі або підрозділі є сприяння вирішенню завдань, що стоять перед ними. Сприяти розкриттю й розслідуванню злочинів безпосередньо призначені криміналістичні інформаційні системи. Однак, у такому складному різновиді людської діяльності як розслідування злочинів поряд із даними з інформаційних систем, що призначені сприяти їх розкриттю, широко використовуються дані з інших інформаційних систем. Причому криміналістичного значення може набути інформація, отримана як з криміналістичних, так і некриміналістичних інформаційних систем, незалежно від первинної мети їх створення й основного призначення інформації. Залежно від ситуації, що склалася, вона залучається до процесу, актуалізується та посідає своє місце в установленні певних об'єктів чи обставин¹. Слід також урахувувати, що розкриття й розслідування фіктивного підприємництва, учиненого в сукупності з різними кримінальними правопорушеннями, забезпечують не тільки МВС чи ДФС. Активну роль у цьому процесі сьогодні відіграють СБУ та навіть Головна військова прокуратура ГПУ². Прогнозується активна діяльність щодо викриття підставних фізичних і юридичних осіб з боку Національного антикорупційного бюро України. При цьому слід також констатувати багатосуб'єктність у здійсненні слідчої діяльності, оскільки до розслідування злочину «причетні» не тільки слідчий, а й керівник органу досудового розслідування, оперативні підрозділи, прокурор, слідчий суддя³. Усі ці органи та їх посадові особи у своїй діяльності спираються на наявні в їх розпорядженні відомчі інформаційні системи й технології. Однак існуюча розпорошеність інформації про суб'єктів підприємництва та їх фінансово-господарську діяльність серед різних відомчих інформаційних систем знижує ефективність виконання головних завдань правоохоронних органів у боротьбі з економічними злочинами. Це вимагає детального опрацювання низки

¹ Див.: Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. — Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. — С. 554–555.

² Див.: У Харкові СБУ затримала на хабарі податківців, яких пов'язують з терористичним угрупованням «Оплот» [Електронний ресурс]. — 1 верес. 2015 р. — Режим доступу : <http://www.sbu.gov.ua>.

³ Див.: Шепитько В. Ю. Система следственных действий в структуре уголовно-процессуального закона и криминалистической тактики / В. Ю. Шепитько // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць. — Х. : Право, 2013. — Вип. 13. — С. 6.

питань науково-теоретичного й прикладного характеру, зокрема визначення найбільш ефективних форм взаємодії оперативних працівників і слідчих, прокурорів – процесуальних керівників, осіб, що здійснюють судове дослідження доказів, і державних органів, наділених контрольними функціями, та інших суб'єктів у рамках спільного інформаційного простору.

3. Підвищення рівня інформаційної взаємодії з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями, зумовленої транснаціональним характером злочинності, що заснована на використанні фіктивних суб'єктів господарювання¹. У 2013 р. Україна виявила готовність подати до бази Координаційної ради органів податкових розслідувань країн СНД (КРОПР) дані про 2,5 тис. фіктивних підприємств². Планом заходів на 2014 р. із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму було передбачено здійснення Міндоходів, МВС, Держфінмоніторингом і, за згодою, СБУ обміну інформацією щодо виявлення фактів протиправної діяльності суб'єктів господарювання, у тому числі підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у схемах легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також забезпечення обміну відповідною інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з метою встановлення методів, фінансових схем і механізмів зазначеної протиправної діяльності та документування правопорушень. На 2015 р. на державному рівні визнано актуальність забезпечення: а) проведення перевірок наявності реєстрації та діяльності іноземних контрагентів шляхом обміну інформацією з компетентними органами іноземних держав, використання міжнародних баз даних із метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму в зовнішньоекономічній діяльності запобігання незаконному перерахуванню коштів за кордон суб'єктами господарювання через офшорні зони, у тому числі з використанням «компаній-оболонок»; б) функціонування єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; в) уживання заходів щодо надання на безоплатній основі Національному банку доступу до Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України з метою підвищення ефективності регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу стосовно проведення ними належної ідентифікації осіб, які є учасниками фінансових операцій; г) організації взаємодії та інформаційного обміну з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів,

¹ Див.: СБУ розоблачила транснаціональний «коверт» с теневым оборотом млн в месяц [Електронний ресурс] // Зеркало недели. — 5 верес. 2011 р. — Режим доступу : <http://zn.ua>.

² Див.: Бондарчук В. Як приборкати тягу до фіктивності [Електронний ресурс] / В. Бондарчук // Економічна правда. — 5 квіт. 2013 р. — Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua>.

одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму¹, що підтверджує актуальність формування єдиного інформаційного простору з запобігання та протидії злочинам у сфері господарської діяльності й на міжнародному рівні.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Белоус В. В.

Рассмотрено состояние и очерчены перспективные направления внедрения информационных технологий в деятельность по предотвращению и противодействию преступлениям в сфере хозяйственной деятельности. Обоснована необходимость создания для этих целей единого информационного пространства контролирующих, правоохранительных и судебных органов.

Ключевые слова: преступления в сфере хозяйственной деятельности, фиктивные субъекты хозяйствования, информационные технологии, единое информационное пространство.

INFORMATION TECHNOLOGIES TO PREVENT AND COUNTERACT CRIMES IN ECONOMIC ACTIVITIES SPHERE

Bilous V. V.

The article describes the state of information technologies to prevent and counteract crimes in economic activities sphere and the perspectives of their development at the new historical stage in Ukraine's development. It points out a considerable role of fictitious economic entities in committing and concealing a wide array of criminal offenses. Taking into account the multiplicity of subjects in the investigation and trial, the article focuses on the need to integrate the systems of information and analytical support for the activity of oversight institutions making it a unified information space for national law enforcement, judicial and other bodies as well as officials, institutionally linked with economic entities in different situations and at various stages of the latter's functioning starting from their establishment to the termination of their operation. In order to increase the efficiency of efforts aimed at preventing and counteracting crimes in economic activities sphere with the use of innovative techniques, the article argues in favor of creating a unified information space for oversight, law enforcement and judicial bodies, raising the level of informational interaction with the respective bodies of foreign states and international organizations.

Keywords: crimes in economic activities sphere, fictitious economic entities, information technologies, unified information space.

¹ Див: Про затвердження плану заходів на 2015 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : постанова КМУ й НБУ від 11 берез. 2015 р. № 99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.